

Sjuka barn

Om hur mediala och personliga erfarenheter vävs samman

Malin Ideland

I intervjuer med föräldrar som antingen har tvekat att vaccinera, eller har avstått från att vaccinera, sina barn från mässlingen, röda hund och påssjuka (MMR- eller MPR-vaccinet) vid 18 månaders ålder har olika orsaker till detta beslut framkommit.

Ett återkommande tema i intervjuerna – som tycks ha varit viktigt för såväl mediedebatt som individuella ställningstaganden – är möten med sjuka barn. Föräldrarna har mött dessa barn genom massmedier eller i vardagslivet och detta har fått konsekvenser för föräldrarnas beslut. Artikeln diskuterar varför dessa barn blir så viktiga för de personliga ställningstagandena och hur dessa barn blir en del av vad som läggs i vågskålen vid föräldrarnas egna riskkalkyler. Med dessa sjuka barn som utgångspunkt lyfter artikel även frågan om hur massmediernas budskap vävs in i personliga erfarenheter. Massmedierna skapar ramar för hur man ska tolka sina privata upplevelser, men självklart har människors erfarenheter betydelse för hur de tolkar medierapporteringen. Konsumtionen av mediala berättelser om t.ex. vacciner blir samtidigt en produktion av egna berättelser om vaccin. Mediala och personliga erfarenheter smälter samman och skapar förutsättningar för nya berättelser.

Malin Ideland, fil.dr i etnologi, har arbetat med ett flertal forskningsprojekt om hur massmedier rapporterar om modern bioteknik – genteknik, stamcells forskning och mpr-vaccinet. För närvarande arbetar hon med ett forskningsprojekt om etisk granskning av transgena djur och som universitetslektor i utbildningsvetenskap på lärarutbildningen vid Malmö Högskola.

Kontakt: Malin Ideland, Lärarutbildningen, Malmö högskola, 205 06 Malmö.

Telefon: 040-665 82 41. E-post: malin.ideland@mah.se

Jag sitter hemma hos familjen Gren med Daniels huvud i mitt knä. Daniel är autistisk. Han talar inte, blir lätt upprörd, saknar fantasi och har

svårt att förstå muntliga instruktioner och sociala regler. Men han älskar musik. Föräldrarna, Birgitta och John, är övertygade om att sonens sjukdom

är orsakat av vaccination, en förklaring som inte anses som medicinskt bevisad. För tillfället driver familjen Gren frågan i rätten, de vill få ersättning från försäkringsbolaget för sonens hjärnskada. Försäkringsbolaget hävdar dock att autism är en genetiskt betingad sjukdom, vilken inte täcks av barnförsäkringen. Föräldrarnas förklaring godkänns inte och Birgitta och John betraktar det hela som en konspiration. De menar att experterna inte vågar erkänna allvarliga vaccinskador eftersom det skulle minska villigheten att vaccinera samt med all säkerhet leda till många skadeståndskrav.

Efter flera timmar hemma hos familjen Gren lämnar jag dem med huvudet fullt av frågor. Om allt som dessa förtvivalade föräldrar berättat stämmer så är våra barn utsatta för en förfärlig samhällelig konspiration. Jag känner mig rädd och osäker. Hade jag vid detta tillfälle stått inför att vaccinera mina barn hade jag med största sannolikhet avstått. Det sjuka barnet och de förtvivalade föräldrarna övertygar mig, om än bara för en liten stund, om att larmrapporterna om samband mellan barnvaccinationer och autism är sanna. Mötet med någon som framstår som ett levande bevis står över försäkringar från BVC-sköterskor och

smittskyddsläkare att detta samband inte existerar.

Jag är inte den enda småbarnsföräldern som har tvekat inför att vaccinera mina barn. I slutet på 1990-talet kom larmrapporter om att vaccinet mot mässlingen, påssjuka och röda hund (MPR eller MMR) kunde orsaka autism. En engelsk forskargrupp hade funnit att barn som tidigare hade utvecklats normalt, varit utåtriktade och börjat tala, förlorade någon vecka efter vaccinationen kontakten med omvärlden och slöt sig inom sig. Forskarna hade dessutom funnit spår av mässlingvirus i tarmarna hos autistiska barn och tog detta som intäkt för ett samband mellan vaccinet och autism (The Lancet 1998:351:637-641).

Samma vaccin erbjöds inom vaccinationsprogrammet till alla svenska 18-månadersbarn. Forskningsrönen väckte medial uppmärksamhet och över hela Europa sjönk vaccinationsfrekvensen med flera procent. I vissa områden understeg frekvensen 90%, vilket brukar anges som den gräns då så kallad "herd immunity" uppnås. Även i Sverige sjönk andelen vaccinerade barn och smittskyddsläkarna började oro sig för att en epidemi skulle bryta ut (jfr Bergström, Mäkinen & Romanus 2001).

I intervjuer med föräldrar¹ som an-

1 Framförallt är det mammor som har intervjuats inom ramen för denna studie. När jag på olika sätt har efterlyst föräldrar som inte har vaccinerat är det bara mammor som har svarat. De två pappor som finns med i mitt intervjuunderlag träffade jag i samband med att de vaccinerade sina barn på barnvårdscentralen. I och med att MPR-vaccinationen tas vid 18 månaders ålder är det förhållandevis vanligt att det är pappor som får ombesörja denna då de ofta har föräldraledigt efter det att barnet har fyllt ett år. En av de intervjuade papporna ville absolut att hans fru skulle vara med under intervjun, eftersom hon var den som var insatt i frågan. Den andra pappan hänvisade i intervjun flera gånger till sin fru och menade att han själv inte hade tänkt så mycket på problematiken med att vaccinera eller ej. Med andra ord verkar det som om det ofta är just mammorna som söker information och engagerar sig i frågan om att vaccinera eller ej.

tingen har tvekat att vaccinera alternativt avstått från att vaccinera sina barn har en rad olika orsaker till deras ställningstagande framkommit². Ett tungt vägande skäl tycks vara att man vill "låta naturen ha sin gång", dvs. att det är mer naturligt att få sjukdomar än att vaccineras mot dem. Vissa föreställer sig att det till och med är positivt för barns utveckling att t.ex. insjukna i mässlingen. Jackie Swartz, som är antroposofisk läkare, menar t.ex. att barn efter en mässlingsepidemi i Järna (1994-1994) genomgick en positiv utveckling på både lång och kort sikt, både gällande immunsystemet och psyko-motoriskt-socialt (Swartz 1998:34 f).

I denna artikel vill jag dock resonera kring ett annat tema som tycks ha betydelse för såväl den allmänna debatten som enskilda individers beslut – mötet med sjuka barn. Detta möte kan ha skett medialt eller i verkliga livet, och har fått konsekvenser för personliga val. Jag vill diskutera hur det kommer sig att dessa sjuka barn har fått så stor betydelse och hur mediala och verkliga barn integreras i människors hantering av risker – t.ex. risken att drabbas av mässlingen kontra risken för vaccinbiverkningar.

Ytterst handlar dock artikeln om hur mediala och personliga erfarenheter vävs samman och gemensamt bildar en grund för människors åsikter och beslut. Som forskare har jag brottats med problematiken kring hur jag ska kunna undersöka i vilken mån medier

påverkar människor. I den allmänna retoriken beskylls medierna ofta för att vara orsaken till människors beteende. Unga flickors utseendefixering skylls oftast på medier, liksom det ökade intresset för att renovera huset, fixa i trädgården eller någon annan extreme make-over. Även i diskussioner kring allt färre vaccinerade barn har medierna framstått som roten till det onda. Visst har medier betydelse för människors förhållande till bioteknologi, de fungerar som ett filter för vilken information som når allmänheten. Medierna bidrar till att tankar väcks, oro skapas och hopp invaggas. Men det är inte medierna allena som styr vad människor tycker och tänker. De mediala berättelserna filtreras även genom individens livssituation och livsåskådning. Som mediekonsument konsumerar man inte bara mediernas berättelser, man omvandlar dem till egna historier. Mediala och personliga erfarenheter vävs samman och får nya innebörder (jfr t.ex. Linderman 1996).

Frågan om vaccinationer framstod för mig som ett forskningsbart område när det gäller att förstå människors tolkning av medier. Det är ett avgränsat område, såväl i mediedebatten som i människors tillvaro. Vaccinerar sina små barn gör man bara vid ett fåtal tillfällen i livet, och då aktualiseras denna fråga som annars inte väcker några särskilda funderingar. Vid detta tillfälle är det vanligt att föräldrarna på egen hand skaffar sig information

2 Projektet "Medierna, medicinen och makten", som behandlar problematiken kring barnvaccinationer har finansierats av Knut och Alice Wallenbergs stiftelse.

om vaccinationers vara eller icke-vara, inte minst med tanke på den debatt som har varit. Det är också ett område som berör kulturella frågor kring natur kontra teknik, föräldraskap och ansvar, sjukdom och död. Kort sagt är det ett tacksamt ämne för etnologisk analys, inte minst från en kritisk diskursanalytisk vinkel (jfr Fairclough 1995). I denna text fokuseras först texter i form av två teveprogram som startade debatten i Sverige. Jag talar i artikeln om mediala erfarenheter eftersom jag menar att dessa program faktiskt var så starka att de satte spår i människors tillvaro. Dessa mediala historier betraktas sedan i relation till personliga berättelser om hur föräldrar har resonerat kring vaccination av barn.

Mediala barn

I Sverige fick forskningsrönen om ett eventuellt samband mellan MPR-vaccin och autism stor uppmärksamhet genom två samhällsprogram på teve. I *Reportrarna* får tittarna möta enäggstvillingarna Heidi och Anne, två danska flickor i 8-9-årsåldern som glada sjunger och springer omkring. Men tittaren märker direkt att inte allt står rätt till med tjejerna. Fram till vaccinationen vid 15 månaders ålder berättar deras mamma Anne-Lise att de var fullt normala och glada barn. Men en vecka efter vaccinationen inträffar något som mamman beskriver som en "våldsam och kraftig" förändring av barnens beteende. Anne satt bara och slickade på leksaker med ett oengagerat uttryck i ansiktet, "som om hon satt i en glasklocka". 6 månader se-

nare fick Anne diagnosen autism och Heidi Aspbergers syndrom, även det en form av autism. Anne-Lise påstår sig aldrig ha tvivlat på att vaccinet var orsaken till förändringen (*Reportrarna* SVT 990907).

Ett drygt år senare tar TV4:s samhällsprogram *Kalla Fakta* upp vaccinationsdebatten utifrån samma utgångspunkt. Först får vi möta Sofies mamma som gråtande säger: "Hade jag varit starkare hade jag stått emot", illustrerad av bilder på en frisk och glad bebis. Inslaget om Sofie och hennes mamma är ytterst gripande. Mamma Sonja mer eller mindre gråter sig igenom berättelsen om sin dotter. Bilden på det glada barnet visas igen och Sonja säger: "Det här är det sista" och tittar på fotografiet. Hon berättar om hur Sofies första vaccinationstillfälle vid 5 månader gick bra, men att flickan fick feberkramp strax efter. Sonja fick ringa ambulans, de åkte till sjukhuset men läkarna kunde inte förklara kramperna. Även nästa vaccination orsakade kramper och inför MPR-vaccinet ifrågasatte Sonja om Sofie verkligen skulle ta sprutan. "Men jag hade blivit rekommenderad att fortsätta. Jag var en duktig mamma som gjorde som jag blev tillsagd. Det kan jag ju se idag att det var fel av mig" (*Kalla Fakta* TV4 001026).

Efter vaccinationen krampade Sofie på nytt. Hon blev medvetlös och slutade andas. Hennes mormor, som är läkare, var på besök och gav konstgjord andning medan Sonja ringde efter ambulans".

Tittaren vet fortfarande inte om Sofie överhuvudtaget lever. Inslaget är mycket dramatiskt men bryts här för

en gammal svart-vit journalfilm som visar hur barn och vuxna står på rad för att ta emot det välsignande polio-vaccinet.

Vi hamnar sedan i en barnkammare där en flicka i 6-årsåldern försöker sjunga med i Emil-sången medan mamma Sonja hjälper till. Som tittare andas man ut när reportern berättar att Sofie överlevde, tack vare att hennes mormor är läkare, men att hon fick en svår form av epilepsi.

Därefter tas vi via TV-reportern hem till Kevin, en autistisk pojke vars föräldrar kämpar rättsligt för att få hans vaccinationsskada erkänd. Här får vi höra samma historia som i de tidigare inslagen i Reportrarna och Kalla Fakta: En pojke, som var normalutvecklad fram till vaccinationen, genomgick strax därefter en plötslig förändring till ett autistiskt beteende (eller i Sofies fall – svår epilepsi). Samtliga föräldrar är övertygade om att vaccinet är orsaken till barnens skador och samtliga kämpar mot myndigheter, läkemedelsbolag och försäkringsbolag för att få detta erkänt. Inslagen är gripande och övertygande. Hjärnskadade barn och föräldrars kamp för erkännande och ersättning är lätt att känna för och samhällsprogrammens framställning skapar en logik i händelseförloppet. Budskapet är klart: MPR-vaccinet kan orsaka hjärnskador.

Medierna fungerar dagligen som en mötesplats. De förtvivalade föräldrarna på teven fungerar som ställföreträdande vänner, människor vars liv vi kan leva oss in i, identifiera oss med och tycka synd om (jfr Liljequist 2000). Ulrich Beck pekar i

boken *Risk Society* på att det i dagens samhälle finns en tendens att beskriva allmänna frågor i termer av individuella problem (Beck 1992:110). Inte minst medierna brukar tekniken att låta en individ personifiera ett större sammanhang (jfr Lakoff & Johnson 1980, Levi 2000, Ideland 2002a). Genom att berätta om ett forskningsrön, en sjukdom eller kanske en behandlingsform genom ett personporträtt får den medicinska journalistiken en större angelägenhet hos läsaren, tittaren eller lyssnaren. Genom individen kan mediekonsumenten leva sig in i nyheten.

Men det gäller att välja rätt individ för personifieringen. Personen i fråga måste representera egenskaper som harmonierar med det budskap som ska sändas och framförallt måste empati väckas. De autistiska barnen fungerade väl i detta sammanhang. Rädslan för att det egna barnet ska drabbas av autism stor. Detta är en sjukdom som är kulturellt ohanterlig, de autistiska barnen representerar det som ett ”normalt” barn inte bör vara – inåtvänd, brist på fantasi, socialt handikappad. Barn bör vara ”normala”, inom ramen för barndomen finns egentligen inget utrymme för kulturell friställning, identitetssökande eller alternativa livshållningar. De allra flesta föräldrar önskar att deras barn ska vara ”som alla andra” (Ideland 2005). Rädslan för autism överskuggar rädslor för mässling, påssjuka och röda hund.

De beskrivna barnen gav ansikten åt misstanken om att MPR-vaccinet kunde vara farligt. Detta gav ett genomslag bland småbarnsföräldrar

som aldrig hade varit möjligt om forskningsresultaten hade presenterats utan någon att identifiera sig med. Medierna väckte i detta sammanhang oro hos sina tittare. I ett första skede var kanske denna mediala erfarenhet nog för att föräldrar skulle frånga det utstakade vaccinationsprogrammet. Men om man idag talar med personer som inte har vaccinerat sina barn tycks det som om även andra erfarenheter spelar in.

Verkliga barn

De mediala barnen väckte oro och funderingar. De talade till många och fick stor genomslagskraft på det sätt att vaccinationstalen sjönk i samband med att Kalla Fakta och Reportrarna sändes. Men idag, cirka fem år senare lever berättelserna fortfarande kvar, trots otaliga försäkringar från forskare och smittskyddsläkare om att det inte existerar något samband mellan MPR-vaccinationen och autism. De forskare som publicerade rönen om sambandet mellan vaccin och autism har dragit tillbaka sina resultat, bett om ursäkt och lär vara anmälda för forskningsfusk. Trots det berättas historien om autism och MPR fortfarande på föräldrasajter, öppna förskolor, BVC:s väntrum och liknande ställen där nyblivna föräldrar träffas. Varför lever denna berättelse kvar och oroar såväl föräldrar som smittskyddsläkare?

Till detta kan det finnas många skäl, men ett starkt vägande är att de föräldrar som inte följer det utstakade vaccinationsprogrammet har personliga erfarenheter som talar emot bar-

navårdscentralens rekommendationer. Erfarenheter som skapar misstankar om att läkarna och sköterskorna på BVC inte vet vad de talar om, alternativt håller inne med sanningen (se t.ex. intervju 2,3,4). Den medicinska diskursen överensstämmer inte med de enskilda föräldrarnas personliga berättelser, berättelser som ingår i en annan diskurs. Diskursen om vaccinetts farlighet och sjukdomarnas ofarlighet. Åtminstone vissa sjukdomars ofarlighet. Jag vill här visa hur tolkningen av den medicinska diskursen är beroende av den personliga livssituationen och de egna erfarenheterna.

Efter mitt möte med Daniel Gren var jag full av tvivel inför såväl sjukvården i allmänhet som vaccinationen i synnerhet. John och Birgitta Gren är inte ensamma i sin övertygelse om att vaccinet är orsaken till deras barns handikapp. Flera av de intervjuade föräldrarna berättar att de har bekanta med autistiska barn, vars föräldrar är övertygade om sambandet mellan MPR-vaccinet och autism (Intervju 2,3,4). Lisa, som under stor tvekan har vaccinerat sina båda döttrar, berättar t.ex. om en kollega till henne som arbetar som förskolelärare:

L: Sen hade jag en kollega vars barn utvecklade autism efter det här (mpr-vaccinationen). /---/ Hon menade att hennes son var alldeles normal innan och sen efteråt så var han inte som han var tidigare./---/ En väninnan sa också till mig att hon trodde att det (föreställningen om sambandet mellan MPR och autism, min anm.) skulle kunna bero på att många inte har haft så mycket kontakt med andra barn förrän då vid 11/2 års ålder. Så

de har inte tänkt på att deras barn har varit annorlunda. /---/ Men det kände jag att det höll ju inte i det här fallet. För min kollega vet ju, hon har ju utbildat sig och sett massa barn och hela den biten. Då fick vi ju kalla fötter igen och det gjorde att vi var mycket mer observanta med Alva och diskuterade fram och tillbaka hur vi skulle göra (Intervju 3).

Det var de verkliga barnen som informanterna berättade om. Barn som de hade mött och som framstod som bevis för sambandet mellan vaccin och autism. Möten med autistiska barn och förtvivlade föräldrar kan ske både via teven, tidningen eller i det verkliga livet. Erfarenheterna får olika vikt i människors överväganden och beslut, och inte oväntat är det de personliga erfarenheterna som väger tyngst. Känslan av att ha varit där, sett den oredigerade bilden av tillvaron, ger en känsla av äkthet. Medierna har emellertid stått för konstruktionen av den tolkningsram som har gjort att tanken på sambandet vaccin-autism har uppstått. Därefter har den personliga erfarenheten speglats i ljuset av den offentliga diskursen och funnit sin form.

Även andra personliga erfarenheter har legat till grund för föräldrarnas beslut. Bland annat har den egna erfarenheten av att ha varit drabbad av såväl mässlingen som röda hund och

påssjuka betydelse för valet att vaccinera eller ej. Denna erfarenhet delar de flesta av dagens småbarnsföräldrar med mer eller mindre tydliga minnen³. Vissa kanske mest minns att det kliade och man hade feber. Andra minns att de skickades hem till sjuka kompisar för att få det hela avklarat. Väldigt få minns att barn fick svåra komplikationer eller kanske till och med dog. Erfarenheter av dessa sjukdomar är sällan ett argument för vaccination, de framhäver snarare sjukdomarnas ofarlighet. De var en "naturlig" del av småbarnsföräldrarnas vardag då de själva var små.

"Naturlig" kan i detta sammanhang förstås som ofarligt utifrån två olika aspekter. För det första i betydelsen "normal". En sjukdom som alla får kan inte vara särskilt farlig i välfärdens Sverige. Det var på 1960-70 och 80-talen "normalt" att drabbas av mässlingen, påssjuka och röda hund. "Naturlig" kan också förstås i sin bokstavliga bemärkelse. Hos föräldrarna finns inte sällan en vilja att "låta naturen ha sin gång". Flera av de föräldrar som jag har intervjuat tar till exempel avstånd från "för mycket" medicin. De betonar att de försöker undvika att ge barnen såväl penicillin som febernedsättande medel i onödan (Intervju 2,4). Om smittan sprids på "naturlig" väg ses det också som mindre farligt än att få samma virus, i en

3 Vaccination mot mässlingen infördes i Sverige 1971, men i årskullarna födda 1974-1978 är endast mellan 46 och 63 procent vaccinerade. De låga talen sägs bero dels på tveksamhet om vaccinationsskyddets varaktighet. Men 1982 infördes allmän vaccination med kombinerat vaccin mot mässlingen påssjuka och röda hund och inom två år steg vaccinationsfrekvensen till över 90%. Så personer födda från 1980-1981 och framåt är i allmänhet vaccinerade, medan äldre är det i vissa fall (Bergström, Mäkinen & Romanus 2001).

mycket mindre dos, genom en spruta.

”Naturligheten” används som ett argument för ett specifikt syfte. Att hylla det naturliga gör vi bara i vissa situationer (jfr Ideland 2007). Mot medicinska tekniker som har integrerats i det allmänna medvetandet finns inte argumentet att de skulle vara onaturliga (jfr Marvin 1988). Att låta naturen ha sin gång istället för att behandla med antibiotika eller operera blir sällan föremål för allmän debatt. Men i en tid då samhället teknifieras allt mer och människan känner sig allt mer alienerad från sitt ursprung ses naturen som den goda kraften och tekniken – ibland – som den onda. Detta kan vara förklaringen till trenden att äta på stenåldersvis, användandet av alternativ medicin, men också till oviljan att vaccinera. Tron på den goda naturen kan skapa en misstro mot tekniken (Ideland 2002a).

Men personliga erfarenheter kan också leda till att föräldrar inte vill vaccinera, ofta med argumentet att det är onaturligt, ändå gör det. Mot vissa sjukdomar. Inte mot andra. Marias farfar led av sviter från polio och därför var hon angelägen om att vaccinera sin som mot detta (intervju 2). Pia, som själv aldrig haft röda hund utan vaccinerats mot detta efter (!) sin första graviditet vill att hennes dotter – om de inte ”lyckas” få sjukdomen på naturlig väg – ska vaccineras mot denna innan tonåren (intervju 3).

Även avsaknad av erfarenheter, såväl personliga som mediala, tycks ligga till grund för föräldrarnas beslut. Pia har till exempel avstått från att ge sin dotter vaccinationer mot difteri, polio, tuberkulos, kikhosta

och stelkramp. Denna spruta säger hon sig eventuellt kunna ge dottern i framtiden, om en epidemi skulle bryta ut, men än så länge ser hon inga skäl till att vaccinera barnet. Hon känner inga som är i riskzonen för sjukdomarna och är därför inte rädd för att barnet ska drabbas av dessa allvarliga sjukdomar. Likadant tycks vissa resonera kring mässlingen, påssjuka och röda hund. Eftersom de flesta vaccinerar är risken för epidemi liten och följdaktligen behöver jag själv inte vaccinera mitt barn. På frågan om de skulle kunna tänka sig att vaccinera för andra barns skull svarar de flesta av föräldrarna att de inte har funderat på detta. Man är det egna barnet närmast, det är sonen eller dottern man vill säkra i första hand. Den dag medielarmet går och mässlingssjuka barn visas upp i teverutan kan man emellertid undra om vaccinationstalen stiger igen. De föräldrar som då ska vaccinera sina barn får en ny medial diskurs att förhålla sig till, att spegla sina erfarenheter i. Tolkning av såväl personliga som mediala erfarenheter görs i relation till rådande, befintliga diskurser (jfr t.ex. Fairclough 1995, Linderman 1996). Då de mediala diskurserna förändras öppnas också nya möjligheter för nykonstruktion av de egna berättelserna. Och vice versa ” de mediala berättarna är beroende av vilka personliga berättelser som människor tillhandahåller.

Hjälpa barnen

De sjuka barnen löper som en röd tråd genom de erfarenheter som ligger till grund för skeptiska föräldrars

beslut. Det kan vara andras sjuka barn eller de själva som sjuka barn. Gemensamt för dessa erfarenheter är att de för risker, eller avsaknad av risker, närmare individerna själva. Just denna närhet är avgörande för hur människor förhåller sig till vetenskapliga risker och möjligheter. Mötet med ett sjukt barn – det kan vara via teven, tidningen eller i verkliga livet – är kanske ett av de mest övertygande argument som finns. Inte minst för en förälder som befinner sig i en kritisk situation. Kevin, Sofie, Anne, Heidi – och för min egen del också Daniel – är barn som tycks bo i en annan värld. Vi som möter dem vill naturligtvis ha reda på orsaken till hur de hamnade i den världen. Människor har i alla tider försökt svara på frågan varför vissa barn blir annorlunda (jfr Lundin 1997:123). Idag föreslås bland annat genetiska, hormonella, sociala, psykologiska förklaringar. Men ibland finns där ingen förklaring, och orsaken till autism är ännu inte helt klarlagd. Detta ger upphov till spekulationer av olika slag, vilket i sin tur formar folkliga förklaringsmodeller. Vaccinationen är en sådan förklaringsmodell. Innan vaccinationen var Kevin, Daniel, Sofie och de andra, enligt föräldrarna, normala – helt ”vanliga” barn. Och barn ska, som diskuteras ovan, vara ”vanliga”. De sjuka barnen är annorlunda, och därmed väcker de också speciella känslor. På så sätt kan de också fungera som ett – i det närmaste oslagbart – retoriskt övertalningsmedel.

Genetikern Bengt Olle Bengtsson skriver i boken *Genetik och politik* (1999) att argumentet att medicinsk teknik kan bidra till att ”hjälpa barnen” bru-

kar ta udden av den kritik som kan tänkas finnas mot själva tekniken. Därför blir de sjuka barnen också en kraftfull metafor, ett retoriskt övertalningsmedel som väcker empati och därmed kan man vinna gehör för sina argument (jfr även Ideland 2002b). De sjuka barnens kraft som metafor blir tydlig i de mediala beskrivningarna av MPR-vaccinets biverkningar, även om det här inte handlar om att vinna gehör för en teknik. Tvärtom blir de sjuka barnen ett medel i kampen mot en etablerad teknik. Å ena sidan finns smittskyddsläkarna som talar om smittskyddstal i procent, om epidemier i Holland och på Irland. Å andra sidan har vi de drabbade barnens ansikten, som vittnar om svåra handikapp. När man som förälder ska välja vaccination eller ej så kan det andra argumentet vara starkare, trots att det inte representerar några vetenskapliga belägg. Det är möjligt att identifiera sig med de gråtande föräldrarna, fasan för att det egna barnet ska drabbas av samma sjukdom är obeskrivlig. Med andra ord spelar det för vissa personer inte någon roll hur många procentuella smittskyddstal som presenteras, eller hur många rapporter om forskningsrön som inte ger stöd för sambandet mellan MPR och autism som publiceras. Det sjuka barnet är ett starkare argument.

Även smittskyddsläkarna borde kunna använda sig av de sjuka barnen som argument. Vaccinationer syftar trots allt till att barnen ska hålla sig friska, slippa sjukdomar med eventuella allvarliga följsjukdomar. BVC-läkaren Marita tycks ha förstått kraften i argumentet. När hon ska vaccinera

barnet till en tveksam förälder refererar hon till ett möte med en person som i vuxen ålder fortfarande led av allvarliga sviter efter en mässlingsinfektion (observation 1). I massmediala sammanhang har de mässlingssjuka barnen dock (än så länge) lyst med sin frånvaro, vilket kan vara en orsak till att föräldrar känner sig tveksamma inför vaccination. Smittskyddsläkarna har inte lyckats erövra argumentet ”hjälpa barnen”. Detta argument har istället blivit motståndarnas främsta övertalningsmedel.

Men, bör man slutligen fråga sig, varför vaccinerar över 95% av föräldrarna sina barn? Trots de autistiska barnen som finns både i verkligheten och teverutan, och trots att sjukvården är dåliga på att komma med känslomässigt starka argument. Även när debatten gick som hetast var det cirka 90% som valde att vaccinera. Till syvende och sist handlar det om det egna barnet. Risken att drabbas av allvarliga biverkningar av vaccinet bedöms som mycket mindre än att drabbas av sjukdomarna. Det finns trots allt en stor tilltro till den svenska sjukvården. De personliga erfarenheterna är oftast goda, och som småbarnsförälder är man i många fall benägen att följa vad som sägs på barnavårdscentralen. Annika, som jag intervjuade efter att hon hade vaccinerat sin son, berättade att hon inte hade tvekat en sekund. Hon bara ryckte på axlarna då jag frågade om hon var rädd för larmrapporterna om sambandet mellan MPR och autism (som hon för övrigt kände till) (intervju 5).

Kanske hade Annika också läst någonting av alla de dementier som har pu-

blicerats i tidningarna. Det finns alternativa mediala diskurser, precis som det även finns alternativa medicinska diskurser (jfr t.ex. den antroposofiska medicinen). Som individ, med unika personliga erfarenheter, speglar man sig i de diskurser som passar den egna livssituationen. I vissa fall handlar det om att ta avstånd från diskurser, i andra fall om att integrera dem i sitt eget tänkande. Så visst påverkas vi alla av medier, framförallt när de säger det vi vill att de ska säga. Eller kanske när de säger det vi förväntar oss att de ska säga. När det passar in i vår personliga förklaringsmodell för tillvaron.

Referenser

- Beck, Ulrich 1992: *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Bengtsson, Bengt Olle 1999: *Genetik och politik. Berättelser om en vetenskap mitt i samhället*. Stockholm: Norstedts.
- Bergström, Marianne, Mäkinen, Monika & Romanus, Victoria 2001: *Vaccinationsstatistik från barnavårdscentralerna. Rapporter insända januari 2000 och januari 2001 gällande barn födda 1997 och 1998*. Stockholm: Smittskyddsinstitutet. www.smittskyddsinstitutet.se/upload/PDF-filer/BVC-rapport-2001.pdf
- Ideland, Malin 2002a: *Dagens Gennyheter. Hur massmedier berättar om genetik och genteknik*. Lund: Nordic Academic Press.
- Ideland, Malin 2002b: *Det gäller livet ” mediernas roll i stamcellsdebatten*. Stockholm: Institutet för mediastudier.
- Ideland, Malin 2005: *Hybrid-TV. Populärkulturens roll i den offentliga debatten*. I: Ideland, M, Sjöholm, C & Willim, R: *ETN: POP*. Lund: Etnologiska institutionen, Lunds universitet.
- Ideland, Malin 2007: *Framtidens människa. Ett medialt drama om bioteknologi*. I Görman (red): *Att forma vår framtid*. Lund: Nordic Academic Press.
- Lakoff, George & Johnson, Mark 1980: *Metaphors we live by*. Chicago/ London: The University of Chicago Press.
- Levi, Ragnar 2000: *Medical Journalism. Exposing Fact, Fiction, Fraud*. Lund: Studentlitteratur.

- Lilliequist, Marianne 2000: Våp, bitchor och moderliga män. Kvinnligt och manligt i såpopornas värld. Umeå: Boréa.
- Linderman, Alf 1996: The Reception of Religious Television. Social Semeiology Applied to an Empirical Case Study. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Lundin, Susanne 1997: Guldägget. Föräldraskap i biomedicinens tid. Lund: Historiska media.
- Swartz, Jackie 1998: Är massvaccination mot barnsjukdomar nödvändig? Järna: Antroposofiska sällskapet.
- The Lancet 1998 Feb 28, 351:637-641

Övriga källor

- Intervjuer och observationsprotokoll i författarens ägo.
- Kalla Fakta TV4 001026, kl 20.00.
- Reportrarna SVT 990907, kl 20.00.

Sick Children

How Medial and Personal Experiences are Woven Together

In interviews with parents who have either hesitated about vaccinating or have not vaccinated, several reasons for their view have been highlighted. One important reason is that they want to keep nature going. The parents think it is more "natural" to get diseases than to be vaccinated against them. And if it is natural it is good. Another theme, which seems to have been important for the public debate as well as for individuals' decisions is meetings with sick children. These children have met the parents through mass media or in real life, and the meetings had consequences for the parent's choices. The article discusses why these children have been so important and how medial and real children become integrated in people's handling of risks – for example the choice between the risk of your child getting measles and the risk of the vaccine's side-effects. With these sick children as a starting point the article highlights how medial and personal experiences are woven together and jointly shape a foundation for people's opinions and risk calculations when it comes to medicine and health care. The mass media create frames for our interpretation of everyday life. But the media stories are woven together with the private life situation and the personal outlook of life. Consumption of media stories about vaccines is at the same time a kind of production of private stories about vaccines. Experiences from media and life merge and create new stories.

Key words: Mass media, discourse, vaccine, MMR, metaphors, individual worldview, childrens diseases, autism.